

КОМУНІКАТИВНА ІНТЕРАКЦІЯ У ЗАВЕРШАЛЬНІЙ ФАЗІ КОНФЛІКТУ: СИНТАКСИЧНИЙ РІВЕНЬ

COMMUNICATIVE INTERACTION IN THE FINAL PHASE OF CONFLICT: SYNTACTIC LEVEL

Мельник О.М.,

orcid.org/0000-0002-4197-9476

кандидат філологічних наук,

*доцент кафедри іноземних мов гуманітарних спеціальностей
Волинського національного університету імені Лесі Українки*

Передон Н.О.,

orcid.org/0000-0002-4755-8285

кандидат філологічних наук,

*доцент кафедри іноземних мов гуманітарних спеціальностей
Волинського національного університету імені Лесі Українки*

З огляду на надзвичайно високу конфліктогенність, властиву розвитку суспільства в XXI столітті, потреба дослідження конфлікту як складного, багатогранного та багатовимірного явища сприймається як аксіома. Не менш важливим вбачається і вивчення сутнісних характеристик процесу зміни мовленнєвої інтеракції з конфліктно-орієнтованої на гармонійну. Статтю присвячено дослідженню одного з аспектів комунікативної поведінки мовців у процесі конфліктної взаємодії. У фокусі наукової розвідки – аналіз синтаксичних особливостей вербальної взаємодії сторін конфлікту на завершальній стадії його розвитку. Проведений аналіз уможливив з'ясування ролі та впливу синтаксичних структур на перебіг комунікації мовців, що є опонентами в міжособистісному конфліктному спілкуванні. Спостережено, що вибір синтаксичних засобів продиктований обраною стратегією спілкування. Установлено, що до основних характерних для комунікативної поведінки мовця, що ініціює відновлення комунікативного балансу, синтаксичних засобів належать спонукальні речення, розповідні речення зі значенням реквестивності, розповідні речення зі значенням оптативності, загальні запитання та розділові запитання, обидві частини яких – стверджувальні, завдяки чому висловлення набуває форми логічного судження. Метою використання усіх перерахованих вербальних засобів є спонукування партнера зі спілкування до повернення до гармонійної моделі спілкування.

Основними синтаксичними структурами, притаманними мовленню комуніканта, що є постраждалою внаслідок конфлікту стороною, є прості речення, значення яких синонімічне або антонімічне значенню реплік-стимулів (залежно від обраної комунікативної стратегії), а також запитання-перепити, які набувають конотації оцінних висловлень та експлікують негативну реакцію на прохання про повернення до гармонійної моделі міжособистісної інтеракції.

Теоретичні положення проілюстровано прикладами з творів англійської художньої літератури, що репрезентують спілкування у завершальній фазі конфліктної взаємодії в неофіційному діалогічному дискурсі.

Ключові слова: конфліктна взаємодія, сторони конфлікту, кооперативна стратегія спілкування, конфронтаційна стратегія спілкування, синтаксичні засоби.

Given the extremely high conflict potential which is a characteristic feature of the development of society in the 21st century, the need to study conflict as a complex, multifaceted and multidimensional phenomenon is perceived as an axiom. The necessity to explore the essential characteristics of the process of changing speech interaction from conflict-oriented to harmonious has become a well-recognized academic discipline in recent years. The article highlights one of the aspects of communicative behaviour of interlocutors in the process of conflict interaction. The authors have made an attempt to analyse the syntactic features of verbal interaction of parties to a conflict at the final stage of its development. The analysis has made it possible to clarify the role and influence of syntactic structures on the communicative interaction of the interlocutors who participate in the interpersonal conflict. It has been observed that the choice of syntactic means depends on the chosen communicative strategy. The main syntactic means used by the interlocutor who initiates the restoration of communicative balance include imperative sentences, narrative sentences expressing requests, narrative sentences expressing the optativity semantics, general questions and disjunctive questions both parts of which are affirmative. The purpose of using all these verbal means is to encourage the communication partner to restore a harmonious model of interaction.

The main syntactic structures inherent in the speech of the interlocutor who is a party affected by the conflict are simple sentences the meaning of which is synonymous or antonymous with the meaning of the replica stimuli (depending on the chosen communicative strategy), as well as echo questions which acquire the connotation of evaluative statements and express a negative reaction to the request to restore a harmonious model of interpersonal interaction.

The theoretical foundations of the article are illustrated with the examples taken from the works of English-language fiction which represent communication in the final phase of conflict interaction in informal dialogic discourse.

Key words: conflict interaction, cooperative strategy confrontation strategy, syntactic units.

Постановка проблеми. Конфлікт – невід’ємна частина життя та взаємодії людей в соціумі. З огляду на це, вивчення причин його виникнення, особливостей розвитку та способів розв’язання є надзвичайно важливим завданням сучасної гуманітарної науки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичним підґрунтям наукової розвідки стали праці, присвячені дослідженню особливостей реалізації мовцем стратегій і тактик, що репрезентують гармонійно та конфронтаційно зорієнтовану лінію поведінки на завершальному етапі конфліктної взаємодії (Г. П. Божко, Н. К. Войцехівська, А. В. Корольова, О. В. Черненко та ін.), аналізу комунікативно-прагматичного та мовного аспектів конфронтації як мовленнєвого жанру (І. О. Алексєєва, О. В. Дерпак, В. Я. Мізецька, І. Є. Фролова та ін.), а також аналізу мовних одиниць синтаксичного рівня, що застосовуються мовцями в комунікативних ситуаціях різного типу (Л. А. Білоконенко, Т. В. Бурмістренко, А. П. Загнітко, С. В. Мясоедова, Л. В. Умрихіна та ін.).

Постановка завдання. Мета і завдання розвідки – виокремити та схарактеризувати спектр вербальних засобів синтаксичного рівня, якими послуговуються сторони конфлікту в завершальній фазі його розвитку, з огляду на те, що аналізована проблема на сьогодні є недостатньо дослідженою.

Виклад основного матеріалу. Розглянемо комунікативну поведінку мовців, що є учасниками конфліктної взаємодії.

Як показує аналіз ілюстративного матеріалу, **мовець, що ініціює завершення конфлікту** та відновлення гармонійної інтеракції, використовує **спонукальні конструкції**, мета застосування яких – перевести конфліктну взаємодію в русло гармонізації стосунків, продемонструвавши кооперативну налаштованість. Ядром таких конструкцій в переважній більшості проаналізованих фрагментів є дієслова, що спонукають припинити ворожнечу або ж забути про розбіжності та непорозуміння, пробачити винуватцю конфлікту його малефективний вчинок.

“Enough! Enough! Let’s not fight over this. Nimit didn’t mean what he said. Let’s all go home and get some rest. We can talk again later” [14, с. 98];

“Come on, Sky!” Garibaldi said again. “Let us forget it. The time is running out and soon we will be old. [...]

Sky smiled at last and he shook his head in wonder as if a great burden had been removed from him. He breathed freely again and he shook Garibaldi’s hand [15, с. 80].

Установлено, що на синтаксичному рівні вербальної поведінки мовця, який ініціює відновлення злагоди, поширені спонукальні конструкції, ядром яких є дієслово *forgive* у наказовому способі. До найчастіше застосовуваних належать:

– спонукальна конструкція *forgive me*, поширена актуалізатором ввічливості *please*, завдяки якому вдається досягти зниження категоричності спонукання та надати йому ввічливого звучання:

“I’m sorry, forgive me, please, forgive me, I’ll do anything you want” [10, с. 102];

– спонукальна конструкція *forgive me*, поширена нейтральними або інтимізувальними звертаннями до співрозмовника, що є постраждалою внаслідок конфлікту стороною. Нейтральні звертання представлені лексичними одиницями на позначення повних форм власних імен та родинних зв’язків; інтимізувальні звертання репрезентовані скороченими формами імен, пестливими номінаціями на кшталт *honey, wifey, baby* тощо, субстантивованими формами прикметників *dear, darling*:

“Forgive me, Sofia,” said Halim, holding Sofia’s hand, and looking into her eyes [22, с. 268];

“I know I must be selfish. Please forgive me, honey. I just don’t want to lose you or your love for us.” Middy went to her mom and they embraced [9, с. 136];

“Forgive me, darling, I was horrible. It was all my fault – you are not to blame in the slightest” [11, с. 55].

Доречно обрана форма звертання до партнера зі спілкування є важливим інструментом впливу на нього, сприяє підвищенню ефективності мовленнєвої взаємодії, формує загальну кооперативну тональність спілкування.

Характерними вербальними засобами синтаксичного рівня, до використання яких вдається комунікант, що ініціює відновлення гармонійної інтеракції, є **розповідні** та **питальні** речення.

До **розповідних** речень, що експлікують прохання про відновлення комунікативного балансу, відносимо висловлення зі значенням **реквестивності** та **оптативності**. Висловлення першого типу належать до нейтральних спонукань [1, с. 4] і представлені синтаксичними конструкціями на кшталт *I ask you to understand me, I beg you to forgive me* тощо.

“If I have caused you pain in any way, I beg you to forgive me. I mean that, Julie, please.” Julie turned her head and sobbed [8, с. 55].

До розповідних речень зі значенням **оптативності**, які використовує партнер зі спілкування, що ініціює відновлення комунікативного балансу, належать речення з дієсловами у формі Future

Simple з вказівкою на *бажаність* дії. Оптативи самі по собі не мають спонукального значення [4, с. 141]. Однак за відповідних обставин, при безпосередньому звертанні до співрозмовника повідомлення про бажану дію можуть сприйматися і як непряме спонукання до її виконання [там само], пом'якшене спонукання [1, с. 4]. У завершальній фазі конфлікту такі синтаксичні конструкції сприймаються партнером з комунікації саме як спонукання до відновлення злагоди в стосунках. Підтвердженням цього слугує наведений далі фрагмент.

"I hope you'll forgive me as well." [...]

Tears came to her eyes. [...] He had asked for her forgiveness, when all the while she had been desperate for his. "I forgive you" [20, с. 202].

На те, що висловлення ініціатора відновлення гармонійного спілкування *I hope you'll forgive me as well* декодоване саме як спонукання у формі прохання про пробачення, вказує авторська ремарка, яка передає думки співрозмовниці (*He had asked for her forgiveness*), а також її вербальна (*I forgive you*) та невербальна реакція (*Tears came to her eyes*).

Заклик до відновлення комунікативного балансу реалізується також за допомогою *питальних структур*. Аналіз ілюстративного матеріалу дозволяє стверджувати, що прохання про повернення до гармонійної моделі спілкування, оформлені у вигляді запитання, є успішними з точки зору реалізації персуазивного впливу на партнера зі спілкування, і відтак, відновлення злагоди у стосунках. Оформлюючи мовленнєві акти реквестиву у вигляді питальних речень, адресант надає їм ввічливого звучання, тим самим спонукаючи адресата до комунікативного партнерства [2].

У структурі вербальної поведінки ініціатора відновлення комунікативного балансу питальні конструкції репрезентовані *загальними запитаннями* *Will you forgive me? Can you (ever) forgive me? Shall we try again?* тощо, які експлікують бажання забути про образи та досягти примирення.

"Shall we try again, Kate?" Marina asked. "We three have always been friends. I don't want to lose your friendship and I believe you're telling me the truth. Shall we go on as before?" [13, с. 175].

Прохання про пробачення та відновлення злагоди в стосунках, вербалізовані загальними запитаннями, роблять спонукання менш категоричними і завдяки цьому інтенсифікують їх іллокутивну силу в порівнянні з імперативними конструкціями.

Розділові запитання також застосовуються мовцем, що ініціює мирне завершення конфлікту, з метою повернення до кооперативної моделі спілкування. Зауважимо, що особливістю таких розділових запитань є те, що обидва їхні структурні складники – стверджувальні.

"And you forgive me everything, do you, Howard?" she questioned, gravely. "You know that I have sinned grievously. I have almost periled my soul in my mad rage for an unholy revenge" [18, с. 175].

Вдаючись до використання розділового запитання, обидві частини якого – стверджувальні, мовець не тільки експлікує ввічливе прохання про пробачення, а й констатує своє сподівання або впевненість у тому, що партнер з комунікації прийме позитивне рішення щодо відновлення гармонійного спілкування [3, с. 99]. З метою обґрунтування своєї позиції мовець, що ініціює відновлення комунікативного балансу, може наводити причини, через які його співрозмовник повинен погодитись на мирне вирішення конфлікту.

"I want to tell you how sorry I am about all of the things I said to you after Stearns died. I'm sorry about the way I treated you. I had no right. I was way out of line. I'm sorry about what I said. I didn't mean any of it. I was being selfish and childish and I was acting like a real fuck-face. I was way out of line." I felt my eyes swelling up with tears. I began to cry. [...] You're the best friend I've got right now, and I need you back. You forgive me, right? I'm really sorry. I mean it. You've got to forgive me. I've been an ass. Blink for me if you understand what I've said and you forgive me." I waited in silence and stared at him. He blinked. Then he blinked again. I cried with joy [...] [12, с. 431].

Наведені причини маніфестують усвідомлення та визнання винуватцем конфлікту неправомірності своєї поведінки (*I had no right; I was way out of line; I was being selfish and childish and I was acting like a real fuck-face; I've been an ass*), виражають жаль із приводу вчиненого (*I want to tell you how sorry I am about all of the things I said to you after Stearns died; I'm sorry about the way I treated you; I'm really sorry. I mean it*), декларують цінність стосунків та потребу гармонізації комунікативної взаємодії (*You're the best friend I've got right now, and I need you back*). Таким чином, висловлення будується у формі логічного судження: через перераховані причини право мовця, що спровокував конфлікт, сподіватись на розуміння постраждалої сторони здається цілком обґрунтованим, а рішення про відновлення злагоди у взаєминах – закономірним.

У завершальній фазі конфлікту вербальна поведінка **мовця, що є постраждалою стороною**, безпосередньо підпорядкована обраній комунікативній стратегії. У ході дослідження встановлено, що типовою для *кооперативної* стратегії спілкування є вербалізація згоди відновити втрачену злагоду в стосунках у формі **простих стверджувальних речень**, значення яких **синонімічне** значенню репліки-стимулу. Такі синтаксичні структури репрезентують готовність і бажання примиритись у формі повної або короткої відповіді-реакції на репліку-стимул партнера зі спілкування.

"[...] Please believe me. Please forgive me."

Laura closed her eyes for a moment, and Brandon thought perhaps she would break into tears. [...] The seconds ticked by, and finally Laura opened her eyes and fixed him with a smile. "I forgive. [...] I love you most dearly" [21, с. 268].

У наведеному фрагменті кооперативна стратегія зреалізована за допомогою простого непоширеного речення, утвореного з особового займенника першої особи однини *I* та дієслова теперішнього простого часу *forgive*, яке є семантичним ядром репліки-стимулу.

Однією з форм вербального втілення кооперативної стратегії спілкування є також описаний вище тип висловлень, ускладнений *комунікативами згоди*.

"I just want to say I'm sorry for all of this trouble. Will you forgive me?"

"Yes, I forgive you. You didn't do it, did you?" [23, с. 33].

Як засвідчує аналіз ілюстративного матеріалу, до синтаксичних засобів маніфестації експліцитно вираженої *відмови* від відновлення гармонійної моделі спілкування зі співрозмовником належать **синтаксичні структури**, значення яких **антонімічне** значенню репліки-стимулу. Це прості заперечні речення на кшталт *I don't forgive you, I can't forgive you, I won't forgive you* та їх еліптичні контекстуальні відповідники *I don't, I can't* та *I won't*.

"Will you forgive me?"

Lauren looked down at Mother Doreen's hands while Mother Doreen waited with bated breath for Lauren to respond. Finally Loren shook her head. "I... I can't" [16, с. 75].

Репліка *I can't* декларує пряму відмову пробачити maleфактивний учинок партнера з комунікації.

Запитання-перепити, які є дослівним чи перефразованим повторенням попередньої репліки співрозмовника або її частини, щоб підтвердити правильність її розуміння або виразити

здивування чи недовіру [7, с. 64], використовуються в ситуаціях, коли співрозмовник не до кінця почув або зрозумів сказане або йому важко повірити у зміст почутого [6, с. 35]. Окрім спонукання повторити чи пояснити попереднє висловлення, такі запитання можуть виражати оцінку або незгоду з ним [5, с. 980].

Запитання-перепити застосовуються мовцем, що є постраждалою внаслідок конфлікту стороною, в межах реалізації конфронтаційної стратегії спілкування та є способом імпліцитної маніфестації незгоди відновлювати комунікативний баланс з іншою стороною конфлікту. Такі запитання набувають конотації оцінних висловлень, які репрезентують негативну реакцію (здивування, докір, осуд, роздратування, обурення тощо) на прохання про примирення та вербалізуються у формі повторення окремих слів або сегментів висловлення-стимулу мовця, що ініціює відновлення злагоди у стосунках.

Вираження емоційної оцінки імпліцитного прохання про пробачення демонструє запитання-перепит, представлене в наведеній далі ситуації.

"Please, friend, why don't we forget it, ok? [...] Let bygones be bygones – sweep them under the rug."

"Forget it? How can I forget it? Don't you know what you did to me?" [17, с. 85].

Запитання-перепит, представлене у цьому фрагменті, експлікує здивування та обурення мовця, що є постраждалою стороною, викликані пропозицією партнера з комунікації забути образи і відновити гармонійне спілкування.

Запитання-перепити можуть супроводжуватись поясненням причин негативної реакції на прохання про відновлення злагоди.

"Please, forgive me," she insisted. [...] "Honey, let me promise you something. If you give me a second chance, I will..."

Jacob tapped on the table to interrupt her.

"Goodness gracious! A second chance? I gave you hundreds of chances and you refused to take any. Now you want one chance!" [19, с. 235–236].

В аналізованому фрагменті запитання-перепит вербалізує негативну емоційну реакцію чоловіка на прохання дружини про пробачення та вказує на когнітивний дисонанс, спричинений проханням винуватця конфлікту про надання ще одного шансу. Позитивна реакція на таке прохання, на думку чоловіка, є недоцільною та нераціональною, оскільки жоден із шансів, наданих дружині раніше, не був використаний (*A second chance? I gave you hundreds of chances and you refused to take any. Now you want one chance!*).

Зауважимо, що запитання-перепит перебиває мовлення ініціатора відновлення комунікативного балансу, не даючи йому можливості завершити думку. Така вербальна поведінка експлікує збуджений емоційний стан мовця, маніфестує високий ступінь образи, роздратування та обурення.

Висновки. Таким чином, основними характеристиками синтаксичними засобами мовлення комуніканта, що ініціює відновлення гармонійної інтеракції з партнером зі спілкування, є спонукальні конструкції, розповідні речення зі значенням реквестивності, розповідні речення зі значенням оптативності, що репрезентують нейтральні та пом'якшені спонукування до відновлення комунікативного балансу, загальні запитання, що роблять спонукування менш категоричним і надають йому ввічливого звучання, а також розділові запи-

тання, обидві частини яких – стверджувальні, завдяки чому висловлення набуває форми логічного судження. Основні синтаксичні засоби, що характеризують вербальну поведінку мовця, який є постраждалою внаслідок конфлікту стороною, репрезентовані простими реченнями, значення яких синонімічне або антонімічне значенню репліки-стимулу (з огляду на обрану комунікативну стратегію), та запитання-перепити, які в процесі спілкування набувають конотації оцінних висловлень і маніфестують негативну реакцію на прохання про примирення (здивування, несхвалення, докір, роздратування, обурення, осуд тощо).

Перспективи подальших досліджень вбачаємо в більш глибокому аналізі синтаксичних структур в комунікативній поведінці учасників конфлікту та їх впливу на перебіг мовленнєвої взаємодії.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Бережан Л. В. Категорія спонукальності в українській мові : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. Івано-Франківськ, 1997. 16 с.
2. Гедз С. Ф. Комунікативно-прагматичні особливості висловлювань з інтерогативним значенням у сучасній англійській мові : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04. Київ, 1998. 18 с.
3. Передон Н. О. Вербальні та невербальні засоби реалізації стратегій і тактик учасників комунікативної ситуації «примирення» (на матеріалі англійської мови) : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04. Херсон, 2018. 260 с.
4. Умрихіна Л. В. Проблема розмежування спонукальних і оптативних речень. *Вісник Київського національного лінгвістичного університету. Серія: Філологія*. 2016. № 1. Т. 19. С. 139–145.
5. Ilie C. Question-Response Argumentation in Talk Shows. *Journal of Pragmatics*. 1999. Vol. 31. No. 8. P. 975–1000.
6. Leech G. A Glossary of English Grammar. Edinburgh : Edinburgh University Press, 2006. 133 p.
7. Teschner R. V., Evans E. E. Analyzing the Grammar of English. Washington, D. C. : Georgetown University Press, 2007. 248 p.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

8. Amicus. Billy. Los Gatos : Smashwords, 2010. 280 p.
9. Austin R. H. The Shoebox. Bloomington : iUniverse, 2010. 250 p.
10. Bachner B. Baby Grand. Castroville : Black Rose Writing, 2019. 264 p.
11. Blake S. Betrayal. New York : Random House, 2010. 464 p.
12. Colety M. A. The Prodigal Ones. Bloomington : iUniverse, 2000. 512 p.
13. Compton F. Love Set to Music. Morrisville : Lulu.com, 2015. 278 p.
14. Ediger M. Friendships of Gold. Phoenix : Booksmango, 2012. 284 p.
15. Fleischer A. Garibaldi's Ski-Boat. Bloomington : iUniverse, 112 p.
16. Joy E. N. The Perfect Christian. New York : Urban Books, 2012. 272 p.
17. Masterton G. House That Jack Built. New York : Random House, 2012. 400 p.
18. McVeigh Miller A. A Dreadful Temptation: Or, a Young Wife's Ambition. Auckland : The Floating Press, 2015. 167 p.
19. Nzeyimana L. End of Upsetting Games. Bloomington : Xlibris Corporation, 2014. 252 p.
20. Peterson T. Alaskan Quest. Bloomington : Bethany House, 2009. 704 p.
21. Peterson T. Touching the Sky. London : Baker Books, 2012. 336 p.
22. Shaari R. The Wife. Kuala Lumpur : ITBM, 2015. 281 p.
23. Wickham M. Flames of Fate. Morrisville : Lulu.com, 2018. 144 p.